

Delictes relatius a la propietat intel·lectual i industrial

Gonzalo Quintero Olivares

PID_00188247

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Els delictes relatius a la propietat intel·lectual	7
1.1. La supranacionalitat de la propietat intel·lectual i de les infraccions	7
1.2. La figura de delictes: l'article 270 del Codi penal	8
1.2.1. L'objecte de l'acció i de la protecció: l'obra literària, artística o científica	9
1.2.2. La conducta típica	10
1.2.3. Tipus subjectiu i autoria	15
1.2.4. Tipus qualificats, conseqüències accessòries i responsabilitat civil	16
2. Els delictes relatius a la propietat industrial	19
2.1. La protecció penal dels drets sobre invencions i innovacions tecnològiques	20
2.1.1. La protecció penal de les patents i els models d'utilitat	21
2.1.2. Els models o dibuixos industrials i artístics i les topografies de productes semiconductors com a objectes de la protecció penal	22
2.2. La protecció penal de la marca i el nom comercial	23
2.2.1. Les marques	24
2.2.2. El nom comercial i el rètol	25
2.3. La inscripció prèvia i la falta de consentiment	25
2.4. Les conductes prohibides	25
2.5. La protecció penal de les obtencions vegetals	26
2.6. La protecció penal de les denominacions d'origen i les indicacions geogràfiques	27
2.7. Les qualificacions de l'article 276	29
2.8. La protecció penal de les patents secretes	29
Exercicis d'autoavaluació	31
Solucionari	33
Glossari	34
Bibliografia	35

Introducció

Aquest mòdul didàctic es dedica a l'estudi de dos grups de supòsits il·lícits:

- 1) Els delictes contra la propietat intel·lectual.
- 2) Els delictes contra la propietat industrial.

En tots dos grups s'hi troben alguns valors de signe patrimonial i individual propis dels delictes patrimonials, malgrat que tenen un component econòmic més accentuat que els delictes d'apoderament fraudulent o les insolvències.

La Llei 22/1987, d'11 de novembre, va constituir una fita fonamental en la tutela de la propietat intel·lectual en el dret espanyol. Aquesta llei va introduir en el Codi penal una configuració expressa de delictes, amb les accions, els objectes i les qualificacions d'aquests delictes, que ha arribat, amb algunes variacions, fins al Codi penal de 1995. En els delictes contra la propietat industrial, el Codi penal també ha abandonat la tècnica utilitzada de remissió *in totum* a la normativa administrativa per a caracteritzar l'acció típica, però el domini de la legislació administrativa sobre els límits i continguts dels delictes és absolut.

El concepte de *propietat industrial* engloba algunes creacions intel·lectuals amb projecció industrial i, d'altra banda, els anomenats *signes distintius* de l'empresari, de l'empresa, de l'establiment i dels productes i serveis que són objecte de l'activitat empresarial. Els diferents drets de propietat industrial són tutelats amb vista a l'exercici correcte de l'activitat industrial, però a més incideixen en el camp més ampli de l'ordenació de la lliure competència, de la protecció dels drets dels consumidors i els usuaris i, en fi, de l'interès general en el funcionament correcte del mercat.

Vegeu també

Sobre els delictes d'apoderament fraudulent o les insolvències, vegeu el mòdul didàctic "Defraudacions i insolvències públiques" d'aquesta mateixa assignatura.

Objectius

En aquest mòdul hi ha els continguts i les eines procedimentals indispensables perquè assolis els objectius següents:

- 1.** Estudiar la regulació dels delictes contra la propietat intel·lectual en el Codi penal de 1995.
- 2.** Estudiar les modificacions legislatives introduïdes el 2003 i el 2010.
- 3.** Operar amb la vinculació estreta que hi ha entre la regulació penal d'aquests delictes i les diferents regulacions sobre aquests àmbits de la propietat recollides en lleis no penals.
- 4.** Familiaritzar-vos amb els conceptes normatius introduïts en els tipus penals.

1. Els delictes relatius a la propietat intel·lectual

La tutela de la propietat intel·lectual en el dret penal espanyol té en l'actualitat una configuració expressa de delictes, amb les accions, els objectes i les qualificacions d'aquests delictes, que, amb algunes variacions, la diferencien de la legislació anterior al Codi penal de 1995. Posteriorment, la Llei orgànica 15/2003 va tornar a configurar i ampliar aquests delictes, si bé alguns temes es continuen plantejant amb els mateixos perfils. Finalment, la Llei orgànica 5/2010 ha abordat problemes de delictes de bagatel·la, que exigien modular la resposta penal.

Un problema crucial en aquests delictes ha girat sempre al voltant de la necessitat que hi concorri ànim de lucre perquè es pugui produir el delicte. El legislador de 1995 va seguir una línia intermèdia: el delicte s'ha de cometre amb ànim de lucre, però no és imprescindible que es produeixi un resultat perjudicial per a una altra persona. D'aquesta manera, té cert sentit la inclusió d'aquest delicte en el títol dedicat als delictes contra el patrimoni i l'ordre econòmic deixant un camp propi i separat a la legislació no penal sobre propietat intel·lectual, en la qual tenen cabuda accions alienes al lucre però contràries a aquests drets, que tenen diferents persones, ja que la naturalesa peculiar dels drets relatius a la propietat intel·lectual permet que sobre un mateix objecte (llibre, partitura, escultura, programa d'ordinador, etc.) concorrin interessos que de vegades poden arribar a ser contraposats.

1.1. La supranacionalitat de la propietat intel·lectual i de les infraccions

En el camp de la propietat intel·lectual es donen dos fenòmens importants:

1) La internacionalitat de la protecció i l'existència d'organitzacions internacionals que s'hi dediquen. Cal recordar que, en el marc de la Unió Europea, es reconeix com a principi integrador que la tutela de drets practicada per un país per a les obres produïdes en aquest país ha de ser respectada pels altres estats als quals arribi l'obra.

2) L'existència d'organitzacions dedicades específicament, i amb la seva pròpia personalitat, a vetllar pels drets de la propietat intel·lectual (a Espanya, la SGAE), que a vegades plantegen problemes de legitimació per a actuar en el procés penal, ja que no substitueixen plenament l'autor en l'exercici d'accions penals.

1.2. La figura de delicte: l'article 270 del Codi penal

Article 270 del Codi penal

"1) Ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a dos anys i multa de 12 a 24 mesos qui, amb ànim de lucre i en perjudici d'un tercer, reproduueixi, plagii, distribueixi o comuniqui públicament, en tot o en part, una obra literària, artística o científica, o la seva transformació, interpretació o execució artística fixada en qualsevol tipus de suport o comunicada a través de qualsevol mitjà, sense l'autorització dels titulars dels corresponents drets de propietat intel·lectual o dels seus cessionaris.

No obstant això, en els casos de distribució al detall, ateses les característiques del culpable i la reduïda quantia del benefici econòmic, sempre que no es doni cap de les circumstàncies de l'article següent, el jutge pot imposar la pena de multa de tres a sis mesos o treballs en benefici de la comunitat de trenta-un a seixanta dies. En els mateixos casos, quan el benefici no excedeixi els 400 euros, s'ha de castigar el fet com a falta de l'article 623.5.

2) Ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a dos anys i multa de 12 a 24 mesos qui intencionadament exporti o emmagatzemi exemplars de les obres, produccions o execucions a què es refereix l'apartat anterior sense l'autorització esmentada. Igualment incorren en la mateixa pena els qui importin intencionadament aquests productes sense l'autorització, tant si aquests tenen un origen lícit com il·lícit al seu país de procedència; això no obstant, la importació d'aquests productes d'un Estat pertanyent a la Unió Europea no és punible quan s'hagin adquirit directament del titular dels drets a l'Estat esmentat, o amb el seu consentiment.

3) També ha de ser castigat amb la mateixa pena qui fabriqui, importi, posi en circulació o tingui qualsevol mitjà específicament destinat a facilitar la supressió no autoritzada o la neutralització de qualsevol dispositiu tècnic que s'hagi utilitzat per a protegir programes d'ordinador o qualsevol de les altres obres, interpretacions o execucions en els termes que preveu l'apartat 1 d'aquest article."

La referència que en l'apartat 2 es fa als qui "importin intencionadament aquests productes sense l'autorització, tant si aquests tenen un origen lícit com il·lícit al seu país de procedència" s'explica pel propòsit d'impedir la invocació d'un error de prohibició escudat en el fet (segurament cert) que la producció d'objectes que violen els drets de propietat intel·lectual, i també industrial, pot ser que no sigui il·legal o fins i tot estigui tolerada en alguns països.

En canvi, el plantejament és totalment diferent quan aquest altre país pertany a la Unió Europea, on regeix el principi de lliure circulació de mercaderies, de manera que cap estat no pot condicionar o limitar l'entrada de productes que siguin de producció i venda legal en un altre estat.

Per això la llei assenyala que "la importació d'aquests productes d'un Estat pertanyent a la Unió Europea no és punible quan s'hagin adquirit directament del titular dels drets a l'Estat esmentat, o amb el seu consentiment".

En virtut d'això, és il·lícit exigir una nova legalització d'una obra i de la liquidació de drets a societats de gestió (en el nostre cas, la Societat General d'Autors) quan ja s'ha complert això davant l'Administració o les societats de gestió de qualsevol altre estat membre.

Pirateria musical

Respecte a la desigual tolerància d'objectes que atempten contra la propietat intel·lectual, podem parlar, per exemple, de les còpies pirata de música. La idea que aquesta legalitat originària és transportable a Espanya és precisament el que es vol evitar i excloure de qualsevol al·legat defensiu. No es pot dir que això sigui una falta de respecte al dret intern d'altres estats ja que aquesta classe d'activitats viola els convenis mundials de tutela de la propietat intel·lectual.

1.2.1. L'objecte de l'acció i de la protecció: l'obra literària, artística o científica

L'interpret de la llei penal no pot ampliar els conceptes fixats per la Llei de propietat intel·lectual (LPI), però això no s'ha de confondre amb el fet que la Llei de propietat intel·lectual mateixa ofereix un catàleg ampli però no tancat. Per tant, en el tipus penal cal donar cabuda a tot el que "pugui tenir-la en la LPI", cosa que equival a utilitzar tant allò que és legalment catalogat com allò que és catalogable. A la vista d'això, s'han de fixar uns criteris per a decidir el que s'ha d'entendre per obra artística, literària o científica. Aquests criteris recolzen en les idees següents:

1) **La creació espiritual com a fonament.** La propietat intel·lectual versa sobre creacions de l'esperit, sense que això comporti negar un component intel·lectual a les creacions objecte de la propietat industrial. La diferència s'ha de buscar en la manera d'elaborar o aplicar aquest impuls creador i en la finalitat que persegueix. L'una i l'altra tenen la nota d'originalitat, i mai no poden ser usos de la personalitat d'un altre. A més, cal que la creació estigui materialitzada en una cosa física i perceptible.

2) **Creació i propietat industrial.** En la propietat industrial l'originalitat i personalitat de la creació se sotmet a la finalitat de proporcionar un servei o utilitat, que al seu torn ha de complir l'objecte concebut, objecte que pot ser produït a gran escala per uns altres, o dit vulgarment, projecta el que uns altres poden fer, cosa que és inimaginable en la creació intel·lectual o artística.

Hi ha una zona dubtosa, la de les anomenades **obres científiques**, que freqüentment estan a cavall de la propietat intel·lectual i de la propietat industrial. La pertinença d'aquestes obres a l'àmbit de la propietat intel·lectual s'ha de limitar a les obres literàries de caràcter científic en sentit ampli (escrits tècnics de qualsevol índole), sempre que conservin les dades d'originalitat i personalitat. Pel que fa als invents o descobriments, per la seva pròpia naturalesa, estan abocats a una elaboració i aplicació que necessàriament els portarà al món de la legislació sobre patents o marques, i, per tant, al de la propietat industrial. Hi ha objectes *problemàtics* per culpa del legislador espanyol.

3) **L'obra literària i l'obra artística.** Es pot entendre per **obra literària** aquella que tenint com a suport un escrit tingui també capacitat estètica, per a ser considerada com a art.

No hi ha un catàleg tancat, un concepte rotund, del que s'ha d'entendre per obra literària, artística o científica.

Programes d'ordinador

Els programes d'ordinador són objectius problemàtics, que per decisió legal corresponen a l'àmbit de la propietat intel·lectual (art.10 de la Llei de propietat intel·lectual), malgrat que compleixen les condicions per a ser considerats objectes de propietat industrial.

L'obra artística és més difícil de definir. Les dificultats són més grans, començant per l'amplitud del suport. Les lleis no es detenen a definir què és una obra d'art. El catàleg tradicional de les arts (música, escultura, pintura, literatura, arquitectura, teatre i cinema) és útil si s'empra amb prudència.

4) Altres objectes de tutela

a) La protecció penal abasta la transformació, interpretació o execució d'aquestes obres. Els transformants, intèrprets o executants no tenen titularitat sobre la propietat intel·lectual, ja que aquesta propietat, per definició, pertany a un altre, al marge que el dret d'aquest altre estigui en vigor o hagi prescrit (cf. títol III de la Llei de propietat intel·lectual). Són solament titulars de drets connexos, la legitimitat dels quals va ser reconeguda en la Convenció de Roma de 1961.

b) Subjectes protegits. El subjecte passiu i la relació titular-cessionari. Quan l'intèrpret es pregunta qui són llavors els subjectes protegits per la llei penal, ha de recordar, una vegada més, la distinció entre víctima i perjudicat. El plagi d'una novel·la, per exemple, té com a víctima immediata el seu autor o subjecte passiu; en la condició de perjudicat, però, també hi entra l'editor, que, per tant, ha de participar en el procés exercint l'acció civil corresponent, tret que l'autor li hagi fet cessió dels drets en exclusiva, cas en què el cessionari també pot exercitar l'acció penal.

5) La protecció especial dels programes d'ordinador. L'últim paràgraf de l'article 270 del Codi penal es destina a una protecció específica dels programes d'ordinador. La incorporació d'aquest precepte al dret penal espanyol és conseqüència de l'esmentada incorporació per llei de la Directiva 91/250/CEE, de 14 de maig de 1991.

1.2.2. La conducta típica

1) Reproducció d'obres. La reproducció d'obres consisteix en la realització d'un exemplar o més d'un exemplar d'una obra (còpies) o d'una part substancial d'aquesta obra, en qualsevol forma material, amb inclusió de l'enregistrament sonor i visual¹. El dret de reproducció és un dels primers components del dret d'autor. El mateix concepte de *reproducció* l'ofereix l'article 18 de la Llei de propietat intel·lectual.

⁽¹⁾ Així ho entén l'esmentat Glossari de l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual.

Per a entrar, però, en el camp del que és punible, fa falta a més un element quantitatiu. El qui furtivament grava una interpretació musical per destinar-la a l'ús privat fa una reproducció, però no és comparable al qui usa l'enregistrament per a policopiar-la i vendre-la. La Llei de propietat intel·lectual mateixa adverteix que les obres que ja han estat divulgades es poden reproduir sense autorització de l'autor "per a ús privat del copista, sempre que la còpia no sigui objecte d'utilització col·lectiva o lucrativa".

No obstant això, hi queden zones fosques, en aquest problema, especialment la reproducció massiva d'una mateixa obra per moltes persones i totes per a ús privat.

Per exemple, cinc-cents estudiosos d'un tema que fotocopien el mateix llibre per tenir-lo a casa seva, o la fotocòpia passa de mà en mà i dóna lloc a altres fotocòpies. En una situació hi ha una espècie de "massa d'agressors" contra un sol autor. La solució de perseguir el fotocopiadore és viable, però insatisfactòria, ja que depèn del fet que les fotocòpies es facin, en tot o en una part significativa, en un mateix lloc.

2) **Plagi.** És el màxim exponent d'un atac al dret d'autor, fins al punt que s'ha qualificat com el delictes *cabdal*. S'establia una diferenciació de conductes, en aquest delictes, entre les "ideals de plagi" i les "materials d'explotació usurpatòria", que són totes les altres. És també la conducta que rep el grau més gran de reprovació social. Encara s'ha de veure si el sentit popular de la paraula es correspon amb el penal.

Plagiar és, en principi, "copiar o apropiarse en lo substancial de obras ajenas", segons el *Diccionario ideológico de Casares*. El dret espanyol no va esmentar el plagi, potser perquè considerava que era un atac evident, fins a la reforma de la Llei de propietat intel·lectual de novembre de 1987, encara que tampoc no el defineix.

L'apreciació del plagi és, és clar, fàcil en les còpies servils que es presenten com a obra d'un altre, però, pel que hem dit en l'apartat anterior, no ho és tant quan es tracta d'imitacions més o menys intenses. Al dret penal solament hi pot correspondre aquesta *identitat substancial*. Al seu torn, depèn en gran manera de la classe d'obra plagiada, ja que és molt més difícil l'apreciació del plagi d'una obra plàstica que el d'una obra literària o musical.

La jurisprudència, per aquest motiu, i a propòsit del plagi literari, ha afegit altres elements determinants de la qualificació de plagi. En la STS de 28 de gener de 1995, el Tribunal Suprem, sala primera, va declarar que el plagi "implica copiar obres alienes en allò que és substancial. Es presenta més aviat com una activitat material mecanitzada i molt poc intel·lectual i menys creativa, mancada de tota originalitat i de concurrència o talent humà [...]." És, doncs, la reproducció *textual* d'una obra o d'un nombre significatiu de fragments. Per això, parlar de plagi pel fet d'utilitzar el mateix tema o argument o personatges o descripció d'escenes és excessiu, encara que n'hi hagi prou per a qüestionar l'originalitat de l'autor. En aquest sentit, no es poden titllar de plagiaris escriptors contemporanis que incideixen en temes que ja han tractat altres autors.

Una consideració sobre la còpia substancial

Dir que la còpia *substancial* és la d'allò que en el text, la partitura o el quadre dóna sentit a l'obra és una manera de resoldre els dubtes interpretatius que en realitat no resol res.

El plagi solament pot ser l'apropiació indeguda, en tot o en part, de l'obra *d'un altre*, però apoderament complet de la idea i de la concreció d'aquesta idea en un text concret.

S'ha de fer un advertiment en relació amb les obres que poden ser objectes possibles de plagi i el registre de la propietat intel·lectual: el plagi es pot produir en teoria encara que l'obra no estigui registrada, ja que la inscripció en el registre és voluntària, cosa que significa que els drets de propietat intel·lectual no *neixen* amb el registre de l'obra, sinó amb la creació. Una qüestió diferent és que el registre sigui un servei públic que ofereix una protecció a l'obra, perquè dóna fe de qui n'és l'autor i de quan la hi va inscriure, extrems que sense aquesta constància oficial resulten més difícils de provar. Una altra qüestió és la que es refereix a l'efecte de la inscripció respecte de l'originalitat de l'obra, que és nul. Amb això volem dir que, formalment, el plagiari pot inscriure una obra plagiada sense que per això el creador perdi la possibilitat de defensar els seus drets davant els tribunals, encara que pugui ser més pesant la càrrega de la prova.

Les **obres literàries** són l'àmbit originari i tradicional del plagi. Allò que hem indicat al principi sobre la relativitat de la creativitat absoluta s'ha de tornar a recordar. El plagi solament pot ser l'apropiació d'un text d'un altre, raonablement extens, caràcter que no es dilueix per la intercalació d'alguna frase o paraula, presentant-lo com a propi.

Les **obres musicals** –i això serveix tant per a les obres mateixes com per a la interpretació o execució d'aquestes obres–, són objecte conegut de reproduccions no autoritzades, d'imitacions. El plagi, però, no és això: el plagi d'obres musicals ha de ser la còpia substancial de la partitura corresponent, de manera que es presenti la *còpia* com a creació pròpia. Això deixa fora les obres inspirades en altres obres, o aquelles en què s'inclou un fragment d'una altra a manera de record, o aquelles que repeteixen característiques no privatives d'una altra (ritme, tonalitat, etc.). En el món musical és clara la diferència entre inspiració, imitació i plagi, i solament el plagi és el que vol fer passar com a pròpia la creació d'un altre.

Mereix un tractament diferent l'ús no autoritzat d'una obra aliena sense dir a qui pertany.

Exemple d'ús no autoritzat

Una mostra d'això consisteix a posar com a banda sonora d'una pel·lícula una melodia registrada per un autor que no és esmentat en els crèdits d'aquesta filmació, com si fos obra anònima o d'autor desconegut. És evident que aquesta acció genera conseqüències jurídiques i obligació de rescabalar l'autor perjudicat, però no es tracta d'un plagi.

És més difícil, en canvi, configurar el plagi d'una interpretació o execució. És indiscutible que els intèrprets i executors de les obres musicals donen a aquestes obres la seva pròpia lectura i transmissió, i moltes vegades es donen diverses interpretacions d'una mateixa obra que amb freqüència no ha estat composta per a un intèrpret determinat. En aquests casos, se sol parlar de *versió* de l'obra (encara que en alguns casos s'utilitzi periodísticament la pretensiosa qualificació de *creació*, que no s'ha de prendre mai en sentit jurídic). És clar que l'equiparació entre creació d'una obra i la interpretació d'aquesta obra és sens dubte excessiva, i solament comprensible per la pressió de les companyies discogràfiques. El dret, però, ha de buscar una interpretació que no conduïxi a l'absurd ni porti els jutjadors a detectar similituds d'entonació, tonalitat, cadència, ritme, acompanyament, etc., cosa que seria impracticable. Per això, considerem que l'única via segura és la de limitar el concepte de **plagi d'interpretació** als casos que porten a enganyar el possible consumidor fent-li pensar que adquireix una interpretació d'un determinat personatge quan en realitat no és així.

El plagi d'**obres científiques**, tècniques, exactes, humanístiques o jurídiques presenta els seus propis problemes, ja que s'ha de situar a partir del que sigui en cada cas *cabal comú de la respectiva ciència o metodologia compartida per molts autors*.

El plagi d'interpretacions i execucions d'obres és gairebé impossible d'apreciar, encara que tingui cabuda formal en el tipus. Això és una conseqüència d'haver posat en la mateixa condició d'igualtat drets de categoria diferent; no és el mateix copiar una cançó composta per un altre músic que cantar-la amb la mateixa entonació o ritme que un altre intèrpret.

És especialment difícil l'apreciació del plagi de **programes d'ordinador**. La reproducció d'un programa sense permís està prohibida. El problema, però, sorgeix quan es fa un programa aparentment diferent però conservant les característiques essencials d'un altre. La precisió del que és *essencial* i el que és *accidental* solament es pot resoldre amb l'ajuda dels informes pericials corresponents. A la vista d'aquests informes, és plagi la reproducció del que és *essencial*.

El plagi no s'ha de confondre amb el greu problema de la **falsificació d'obres d'art**. En el plagi es conserva l'obra canviant l'autor, però en la falsificació es crea una obra i s'atribueix falsament a l'autor. La víctima-comprador ho és d'un delictes d'estafa. L'autor falsificat, però, si encara és viu o si encara són vius els seus hereus o titulars de drets, no té acció penal específica en el camp de la propietat intel·lectual, de manera que no li quedarà cap més recurs que el de les accions civils. Així, doncs, l'única cosa certa és que hi ha algú que s'aprofita del prestigi i esforç d'algú altre, i això és rellevant jurídicament, per descomptat, però no troba una tipicitat específica.

Confondre el consumidor

En aquest cas convé referir-se als coneguts casos de CD la portada dels quals anuncia que contenen cançons d'un artista determinat, però incloent-hi en lletra molt petita que són interpretades per un altre cantant, amb independència que aquest altre cantant ho faci tan bé o més bé que l'altre. Solament aquí es pot situar la idea d'aprofitament de l'esforç o mèrit o èxit d'un altre. Ens sembla que és impracticable qualsevol altra respectable interpretació.

Pràctiques legals

Ningú no pot reclamar l'exclusivitat en l'enumeració dels elements del negoci jurídic, en una obra de dret civil, o la dels ritus i tradicions d'una comarca.

Supòsits aliens a la Llei de propietat intel·lectual

Un quadre no pot ser pres com *un document* amb vista a la falsificació. Alhora, l'ús del nom d'un altre (el falsificador signa el quadre amb el nom del suposat autor del quadre) tampoc no pot ser qualificat d'usurpació de l'estat civil.

3) Distribució. Entenem per *distribució* l'oferiment d'exemplars d'una obra al públic en general o a una part d'aquest públic, principalment per mitjà dels canals comercials adequats, o mitjançant la posada a la disposició del públic de l'original o còpies de l'obra per a vendre-la, llogar-la o prestar-la, o bé qualsevol altra forma de comercialització.

4) Comunicació pública. L'extens article 20 de la Llei de propietat intel·lectual es dedica a la descripció del que s'ha d'entendre per *comunicació pública*. El legislador penal es troba avui davant un món tecnològic d'una extensió enorme (des del CD fins a Internet). La Llei de propietat intel·lectual aborda l'intent lloable però va de descriure totes les maneres imaginables de comunicar una creació artística (comunicacions físiques i directes, elèctriques, radiades o televisades, per via sense fil o per satèl·lit, etc.).

La comunicació és qualsevol manera eficaç de transmissió de la idea artística, literària o científica, o de la interpretació o execució.

L'article 20 de la Llei de propietat intel·lectual exclou les comunicacions dins de l'àmbit estrictament domèstic, cosa que ha suscitat alguns problemes en relació amb els anomenats *vídeos comunitaris i hotelers*, però en el penal les dues activitats queden fora de l'exigència de difusió al *públic*, ja que es tracta de comunicacions a un nombre sempre restringit de persones.

5) Emmagatzematge, importació i exportació. El paràgraf segon de l'article 270 estén les accions típiques a les d'importar, exportar i emmagatzemar, les quals, per la seva pròpia naturalesa, solament són concebibles en relació amb **exemplars** d'obres. La substantivitat pròpia d'aquestes conductes existeix en la mesura que l'autor no ho hagi estat també de les conductes descrites en el paràgraf primer, ja que són conductes d'utilització de l'objecte il·lícit i, per tant, penades per al qui no hagi actuat penalment abans sobre el mateix objecte.

6) La venda a la manta o *top manta* i la reforma del 2010. En la reforma del 2003, es va modificar l'article 273 del Codi penal a fi d'intervenir en el problema de la venda a la manta, que popularment es coneix com *top manta*, això és, la venda ambulat de còpies de CD o DVD que contenen música d'èxit o pel·lícules acabades d'estrenar. Aquesta conducta, segons alguns, era sancionable amb penes de sis mesos a dos anys de presó i una multa de dotze mesos a vint-i-quatre mesos. Enfront d'això, uns altres estimaven que era una bagatel·la que havia de quedar fora del dret penal, amb invocacions al principi d'intervenció mínima, al d'últim recurs o *ultima ratio* o, posant l'accent en el fet que el terme *distribuir* no es pot estendre fins a comprendre els mínims comportaments de venedors de carrer.

La reforma operada el 2010 tria un camí mitjà entre la impunitat total i la presó, i manté la criminalització d'aquestes conductes (cosa que no s'ha d'aplaudir), i així no es modifica la conducta punible. Tan sols s'hi inclou aquest tipus atenuat, l'aplicació del qual recolza en dos elements:

- les **característiques** del culpable i
- la **reduïda quantia** del benefici econòmic.

Finalment, per al cas en què el benefici no excedeixi els 400 euros, el fet s'ha de castigar com una falta de nova creació que s'incorpora al catàleg de les faltes contra la propietat contingudes en l'article 623.

La referència a les *característiques del culpable* sembla que preveu els casos en què el subjecte actiu del delictes es pot emplaçar en els àmbits de la marginalitat i s'empri en aquestes conductes amb una finalitat de pura subsistència, cosa que acostuma a ser el perfil comú dels inculpats per aquestes infraccions. S'han d'excloure aquells respecte dels quals es pugui demostrar que no es corresponen amb aquest perfil, sinó que es troben en posició idònia per a escometre el bé jurídic protegit amb comportaments de més entitat.

S'ha de tenir en compte que per a l'aplicació de l'atenuació o per a la qualificació del fet com a *falta* és essencial el còmput del benefici obtingut. Pel que fa al *benefici* i la magnitud d'aquest benefici, com a criteri per a l'apreciació del subtipus atenuat, o si escau de la falta, aquest concepte ha de prescindir, per a fer-ne el còmput, del perjudici produït *als titulars o cessionaris dels drets de la propietat intel·lectual* rescabable com a responsabilitat civil. Dit d'una altra manera, el benefici a l'efecte típic no ha pas de ser congruent amb el perjudici valorable en el capítol de responsabilitat civil, i això és així perquè, a diferència del que ocorre en el furt o en l'apropiació indeguda (en què el benefici econòmic obtingut per l'autor i el perjudici de què ha estat objecte la víctima són parangonables), en un atac a la propietat intel·lectual el benefici s'ha de mesurar per l'aspecte econòmic, això és, el *rendiment percebut per l'activitat clandestina*, al marge de la quantia que aconseguixi la reparació civil. El càlcul del benefici entès així ha de mesurar la quantitat o quantitats intervingudes, i també la possessió de diners o béns de procedència no justificada o que puguin estar relacionats amb el delictes.

1.2.3. Tipus subjectiu i autoria

1) **Tipus subjectiu.** L'objecte de la intenció de l'autor o contingut del dol de l'autor ja no són els drets d'autor, sinó que és la reproducció, el plagi, la comunicació, etc., de manera que ja no s'ha d'exigir una orientació de la voluntat cap a un dret espiritual d'un altre, sinó solament cap a una acció material concreta i plasmada en fets.

Cal la consciència de l'alienitat i l'autor ha d'obrar amb ànim de lucre.

2) **Autoria.** Hi ha alguns problemes que es poden presentar en relació amb el règim de l'autoria en aquest delicte. Algunes de les modalitats d'aquest delicte (reproducció, plagi, etc.), quant a alguns objectes (obres literàries), conformaran delictes comesos per mitjans de difusió mecànica. Succeeix el mateix amb conductes de comunicació pública (d'obres musicals, cinematogràfiques, teatrals), que també es poden tenir servint-se de mitjans de difusió. En aquests casos, no hi ha inconvenient a acceptar, com es va dir en el lloc oportú, l'aplicabilitat del règim de selecció de responsables establert en l'article 30 del Codi penal per als delictes comesos servint-se de mitjans de difusió mecànica.

D'altra banda, aquests delictes es presenten legalment amb la forma de simple activitat. Això fa imaginable la coautoria, però no la participació. Tampoc no hi ha espai tècnic per a les formes imperfectes d'execució.

3) **La protecció especial dels programes d'ordinador.** L'últim número de l'article 270 del Codi penal dedica una protecció específica als programes d'ordinador, incriminant les conductes que es dirigeixen a inutilitzar o neutralitzar els mitjans de protecció dels programes d'ordenador. La inclusió del precepte en el nostre dret és conseqüència de la Directiva 91/250/CEE, de 14 de maig, desenvolupada en els articles 95-104 de la Llei de propietat intel·lectual.

La protecció dispensada en aquest precepte als programes d'ordinador s'amplia des de la reforma del 2003 a "qualsevol de les de les altres obres, interpretacions o execucions en els termes previstos en l'apartat 1 d'aquest article".

Tècnicament s'ha d'advertir que les conductes descrites constitueixen en puritat actes preparatoris elevats a la categoria de delictes. Conformen un cas més d'avançament de la barrera de punibilitat.

1.2.4. Tipus qualificats, conseqüències accessòries i responsabilitat civil

1) Tipus qualificats

Els tipus qualificats es descriuen en l'article 271 del Codi penal, que estableix una qualificació quàdruple:

a) **L'especial transcendència del benefici.** El benefici que s'esmenta aquí és el que s'obté mitjançant la difusió comercial de l'objecte il·lícit, sia l'objecte que sia, i, la cosa més important, sense necessitat que el titular dels drets hagi estat objecte d'un perjudici correlatiu.

Així, doncs, es castiga més el negoci injust que el dany, i per això la base de determinació de la qualificació és tan sols el bon negoci de l'autor del delicte, amb independència de la quantitat de còpies o del valor d'aquestes còpies, benefici que, a més, s'ha d'haver obtingut realment. D'altra banda, el criteri qualificador emprat pel codi anterior semblava que estava pensat especialment per als magatzemistes, elecció sens dubte injustificada.

b) L'especial gravetat del dany causat. Els tipus bàsics d'aquest delicte són, com indiquem en el lloc oportú, de simple activitat. Aquesta modalitat qualificada, però, parteix de la producció efectiva d'un resultat de dany patrimonial. Com succeeix sempre amb aquesta classe de qualificacions, és força difícil demostrar que el dol va abastar aquesta contingència o va poder ser palesa a l'autor del fet la quantitat i el volum econòmics dels menyscapes efectius de què va ser objecte la víctima del delicte.

La qualificació al·ludeix al dany, en lloc de fer-ho al perjudici, cosa que indueix a confusions, ja que el dret penal mateix utilitza els conceptes de *dany* i de *perjudici* amb una significació diferent²:

- els danys són els que ja s'han produït materialment, però
- els perjudicis poden abastar també el lucre cessant i els anomenats *perjudicis morals*.

Davant aquesta realitat normativa, solament hi ha dues opcions:

- entendre per *dany* qualsevol classe de perjudici, i prescindir així del significat que la paraula tingui en el camp de la responsabilitat civil, o bé
- sotmetre's a aquesta significació, i en aquest cas la qualificació que comentem solament es pot fonamentar en els menyscapes efectius de què ha estat objecte la víctima del delicte.

c) El fet que el culpable pertanyi a una **organització, associació**, etc., que tingui com a finalitat la realització d'activitats infractores de drets de propietat industrial.

d) El fet que s'utilitzin **menors de divuit anys** per a cometre aquests delictes.

2) Responsabilitat civil

Per a la responsabilitat civil s'estableix un règim especial (que s'aparta de l'ordinari del Codi penal) conforme al que disposa l'article 272. D'acord amb això, s'han d'aplicar les més adequades específicament a la naturalesa de l'amo i del perjudici que conté la Llei de propietat intel·lectual.

Còpies emmagatzemades

No es pot computar el valor de les còpies il·lícites descobertes, però encara no venudes, que en canvi era el criteri admès per l'article 534 bis b.2.a del Codi penal, pel qual el que era determinant era l'existència d'aquests objectes, encara que no es pogués demostrar que havien servit per a obtenir guanys.

⁽²⁾Cf. articles 110.2 i 110.3 del Codi penal, i també l'article 272.1.

Igual que succeeix en el delicte de calúmnia i en el d'injúria³, la reparació civil del dany causat inclou la possibilitat que la sentència condemnatòria es publiqui a costa del condemnat. En l'article 272 es regula com una possibilitat de què disposa el Tribunal. En canvi, l'article 216 estableix que ho poden sol·licitar les parts (totes dues), o que el Tribunal no ho pot decidir sense haver oït les parts. Hi ha, per tant, matisos diferenciadors entre un sistema i l'altre, malgrat que es tracta de delictes de naturalesa molt diferent, i fins i tot pot succeir que en un delicte contra l'honor (delicte privat, d'altra banda) el perjudicat no vulgui que es publiqui la sentència. Un delicte contra la propietat intel·lectual, que també es persegueix amb prèvia denúncia de l'agregat, ha de permetre alhora a la part perjudicada formular aquesta sol·licitud, encara que no ho digui expressament el precepte.

⁽³⁾Article 216.

2. Els delictes relatius a la propietat industrial

La secció segona del capítol XI es dedica als delictes contra la propietat industrial. Aquesta classe de propietat té una definició antiga en l'article 1 de l'Estatut de la propietat industrial de 30 d'abril de 1930, que la defineix com:

"[L]a que adquireix per si mateix l'inventor o descobridor amb la creació o descobriment de qualsevol invent relacionat amb la indústria, i el productor, fabricant o comerciant amb la creació de signes especials amb els quals aspira a distingir dels similars els resultats dels seus treballs [...]."

És una definició una mica imprecisa, que no preveu aspectes tan importants com la necessitat i funció del registre. D'altra banda, en relació amb el contingut dels tipus de delicte que es reuneixen aquí, veurem que cal buscar justificacions addicionals.

Els tipus de delictes són molt dependents de la legislació extrapenal sobre la matèria, que és la prioritària en la regulació de la tutela de la propietat industrial. En aquest sentit, cal tenir presents la Llei de patents d'invenció i models d'utilitat (LPMU), de 1986, la Llei de marques (LM), de 7 de desembre del 2001, i les normes encara vigents de l'Estatut sobre propietat industrial, relatives als models i dibuixos industrials i artístics.

D'altra banda, cal destacar que en la raó de ser d'aquests delictes no hi ha solament la tutela d'uns drets legítims, sinó també la d'un element que permet el bon funcionament del mercat i de les relacions entre els qui hi concorren. La desprotecció de la propietat industrial és incompatible amb una competència ordenada, prevista en l'àmbit de les relacions entre els qui acudeixen al mercat oferint productes o serveis. Als consumidors, però, els interessa poder confiar en marques, productes, models, etc. Per tant, som davant un bé jurídic pluridimensional, en què es barregen l'àmbit individual, l'economicoempresarial i el social. Tot això, certament, se situa després de la seva essència, que és el dret d'ús o d'exploració exclusiva dels objectes de propietat industrial registrats d'acord amb la legislació de patents i marques. Des de la reforma operada per la Llei orgànica 15/2003, es protegeixen també en aquest grup de delictes les obtencions vegetals.

Finalment, la reforma introduïda per la Llei orgànica 5/2010 va modificar els paràgrafs 1 i 2 de l'article 274 del Codi penal. En el 274 va substituir el verb *utilitzar* pel d'*usurpar*, terme molt més precís perquè conté per si mateix una significació antijurídica més gran. A més, es va suprimir el paràgraf final de l'article, que va introduir la Llei orgànica 15/2003, i ha estat font de confusions, perquè incloïa entre les conductes punibles la d'importar de països aliens a la Unió Europea productes d'origen lícit, això és, fabricats amb autorització del propietari de la marca però en un tercer país, malgrat la qual cosa, com que

s'importaven a Espanya sense l'autorització del titular del dret de distribució dels productes a Espanya, podia ser castigat. D'aquesta manera, es castigava una conducta que per si mateixa havia estat respectuosa amb els drets del titular de la marca.

Amb el mateix propòsit que per a les infraccions de la propietat intel·lectual (evitar el càstig de conductes insignificants), s'afegeix un paràgraf referit a la venda de carrer i ambulant de **productes d'imitació** (bosses, mocadors, rellotges etc.), que s'incorpora com a tipus atenuat.

Pel que fa a l'ordre de la secció:

1) L'article 273 es dedica a les patents d'invenció, models d'utilitat, models i dibuixos industrials i artístics i topografies de productes semiconductors.

2) L'article 274, als signes distintius (marques de productes o serveis, nom comercial i rètol d'establiments, i també s'hi inclouen les obtencions i varietats vegetals registrades).

3) L'article 275, a les denominacions d'origen i indicacions geogràfiques. Diu això:

4) L'article 276 fixa els criteris de determinació i agreujament de la pena.

5) L'article 277 es destina (incomprensiblement) a la tipificació de la divulgació de patents secretes, cosa que s'escapa del sentit de la propietat industrial, ja que aquí ja no es protegeixen drets d'ús i explotació sinó els interessos vinculats amb la defensa nacional, i és en aquesta part del Codi (delictes contra els interessos de la defensa nacional) on hauria de ser.

2.1. La protecció penal dels drets sobre invencions i innovacions tecnològiques

Article 273 del Codi penal

"1) Ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a dos anys i multa de 12 a 24 mesos el qui, amb finalitats industrials o comercials, sense consentiment del titular d'una patent o model d'utilitat i amb coneixement del seu registre, fabriqui, importi, posseeixi, utilitzi, ofereixi o introdueixi al comerç objectes emparats per aquests drets.

2) S'han d'imposar les mateixes penes a qui, de la mateixa manera, i per a les finalitats esmentades, utilitzi o ofereixi la utilització d'un procediment objecte d'una patent, o posseeixi, ofereixi, introdueixi en el comerç o utilitzi el producte directament obtingut pel procediment patentat.

3) S'ha de castigar amb les mateixes penes qui realitzi qualsevol dels actes que tipifica el paràgraf primer d'aquest article si es donen les mateixes circumstàncies en relació amb objectes emparats a favor d'un tercer per un model o un dibuix industrial o artístic o una topografia d'un producte semiconductor."

Els objectius que es persegueixen amb la punició de les conductes descrites en aquest article són diferents. Vegem-los separadament en els subapartats següents.

2.1.1. La protecció penal de les patents i els models d'utilitat

Els dos primers paràgrafs de l'article 273 del Codi penal es dediquen a tutelar les patents i els models d'utilitat. L'article 1 de la Llei de patents i models d'utilitat considera les patents d'invenció i els models d'utilitat com a títols de propietat industrial. Les definicions del que són les patents i els models es troben fora de la llei penal, en la legislació corresponent i que ja hem esmentat abans.

Lectura complementària

Respecte a les patents, llegiu l'article 1 de la Llei de patents d'invenció i models d'utilitat.

La patent es pot definir com una invenció susceptible d'aplicació industrial. El punt nuclear és precisament el concepte d'invenció, ja que si bé es pot entendre, d'una manera una mica simplista, que és allò que és *totalment nou*, això donaria lloc a excessos absurds.

No és nou tot el que ja sigui en el domini de la ciència i de la tècnica; pot ser tingut com a nou, però, allò que, fins i tot podent arribar a ser conegut en abstracte, no ha estat precisat i elaborat a causa de les dificultats que contenia. S'ha de reconèixer que algú produeix un invent; per tant, quan crea un producte o un procediment que abans era inexistent i que no es podia derivar fàcilment de l'estat dels coneixements. Amb aquestes condicions, pot ser objecte de la patent i tenir una protecció d'exclusivitat durant vint anys.

Segons l'article 143 de la Llei de patents d'invenció i models d'utilitat, es poden tenir com a model d'utilitat i per això mateix poden merèixer el certificat de protecció corresponent "les invencions que, tot i ser noves i implicar una activitat inventiva, consisteixin a donar a un objecte una configuració, estructura o constitució de la qual resulti algun avantatge pràcticament apreciable per al seu ús o fabricació".

En una gradació de la "qualitat com a invent", és clar que és de més importància la patent que el model d'utilitat.

La inscripció registral i altres condicions per a la conducta típica

La protecció penal de patents i models d'utilitat solament és possible en relació amb **objectes registrats**. D'aquesta manera, la llei penal s'adequa a les suposicions de protecció civil, ja que la patent i el model d'utilitat solament generen drets d'exclusivitat a partir de la inscripció registral.

L'altra condició és l'**absència de consentiment** per part del titular dels drets, titularitat que no té exclusivament l'inventor, sinó qualsevol titular registral del dret de propietat industrial, sia l'inventor, el drethavent o el cessionari. Aquesta persona física o jurídica és la que té el dret d'exclusiva i, en conseqüència, solament ella pot consentir l'ús o l'explotació de l'objecte producte

d'un dret de patent o del model d'utilitat, la titularitat del qual li ha estat conferida, i impedir d'aquesta manera la rellevància penal de les conductes a què ens hem referit.

Conductes típiques

Els dos primers paràgrafs de l'article 273 del Codi penal contenen totes les modalitats d'atac rellevants penalment:

- Si es tracta d'objectes emparats pels drets de patent o model d'utilitat, les conductes típiques són fabricar, importar, tenir, utilitzar, oferir i introduir en el comerç.
- Si l'objecte material és un procediment objecte de patent (els models d'utilitat no poden tenir com a objecte un procediment), els comportaments es redueixen a utilitzar o oferir l'ús.
- Si l'acció es dirigeix a un producte directament obtingut pel procediment patentat, mereixen una sanció penal la possessió, l'oferiment, la introducció en el comerç i la utilització d'aquest producte.

Segons l'opinió unànime, les conductes que es tipifiquen són exactament les que afecten els drets que la legislació mercantil reconeix als titulars (esmentats abans) de drets de propietat industrial.

Una qüestió diferent és que es passi per alt, una vegada més, el principi d'últim recurs, i s'obri la possible aplicació de la llei penal per a conductes que fins i tot són lluny d'haver ofès drets de propietat industrial, com succeeix amb la criminalització de l'oferiment d'ús d'un procediment objecte d'una patent. L'argument que la finalitat de l'autor és lesionar aquests drets (que l'autor tingui una finalitat industrial o comercial) és insuficient.

2.1.2. Els models o dibuixos industrials i artístics i les topografies de productes semiconductors com a objectes de la protecció penal

L'article 273.3 del Codi penal s'ocupa d'estendre expressament la tutela penal a altres drets de propietat industrial diferents de les patents i els models d'utilitat: *models o dibuixos industrials artístics o topografia d'un producte semiconductor*.

L'article 182 de l'Estatut de la propietat industrial recull què són **dibuixos o models industrials**. Segons aquest article, el model industrial és tot objecte que pugui servir de tipus per a la fabricació d'un producte, i que es pugui definir per l'estructura, configuració, ornamentació o representació.

No han pas de ser "invents", en allò que implica jurídicament aquest concepte. Són desenvolupaments a partir d'un model originari (tipus) orientats a la fabricació d'un producte, de manera que tinguin característiques específiques que permetin diferenciar-los d'altres de derivats del mateix tipus. Els dibuixos industrials no deriven de cap model o tipus, sinó que són "tota disposició o conjunt de línies o de colors, o bé de línies i colors, aplicable amb una finalitat comercial a l'ornamentació d'un producte mitjançant algun procediment manual, mecànic, químic o una combinació d'aquests."

Finalment, tenim els **dibuixos artístics**, que són complements ornamentals d'objectes, i que l'article 190 de l'Estatut de la propietat industrial defineix com aquells que "constitueixen una reproducció d'una obra d'art i s'exploten amb un fi industrial".

És diferent, pel sentit i objecte que té, la protecció penal dels *productes semiconductors*. Aquests productes són components electrònics, pertanyents a l'àmbit de la microelectrònica i aptes per a fer tasques de transmissió, recepció, resistències, etc. La descripció reglamentària d'aquests objectes es troba en l'article 1.1 de la Llei 11/1988, de 3 maig, de protecció jurídica de les topografies dels productes semiconductors. L'article 1.2 d'aquesta llei aclareix el que són les **topografies**, que en essència són els formats o dissenys del producte semiconductor. La incorporació al Codi penal d'una tutela específica per a aquests productes, que amplia i substitueix la tutela anterior, merament administrativa (a més de la tutela civil, com ocorre amb les patents i marques), obeeix a l'apreciació que es tracta de components industrials importants que tanquen un valuós treball de creació i disseny.

2.2. La protecció penal de la marca i el nom comercial

L'article 274 del Codi penal es dirigeix a la protecció d'un grup de drets que són essencials per a l'actuació en el mercat, l'adquisició d'una fama industrial o comercial i la participació en la competència. D'altra banda, en la veracitat i legitimitat dels signes distintius de l'empresari o de l'empresa, de l'establiment o identificadors dels productes hi entren també els interessos legítims de consumidors i usuaris. Ara bé, no som davant delictes contra els drets dels consumidors ni tampoc contra la lliure competència, encara que aquests béns n'estiguin indirectament afectats, sinó davant de delictes específics contra unes modalitats de la propietat industrial, que per això mateix participen de les notes essencials d'aquestes infraccions (registre, per exemple).

La intervenció penal es troba en l'article 274 (reformat, per cert, per la Llei orgànica 5/2010), que disposa:

"1) S'ha de castigar amb les penes de sis mesos a dos anys de presó i multa de dotze a vint-i-quatre mesos el qui, amb fins industrials o comercials, sense consentiment del titular d'un dret de propietat industrial registrat de conformitat amb la legislació de marques i amb coneixement del registre, reproduueixi, imiti, modifiqui o de qualsevol altra manera usurpi un signe distintiu idèntic o confusible amb aquell, per distingir els mateixos o similars productes, serveis, activitats o establiments per als quals el dret de propietat in-

dustrial estigui registrat. Igualment, incorren en la mateixa pena els que importin aquests productes.

2) Les mateixes penes s'han d'imposar al qui, sabent-ho, posseeixi per comercialitzar-los o posi en el comerç productes o serveis amb signes distintius que, d'acord amb l'apartat 1 d'aquest article, suposen una infracció dels drets exclusius del seu titular, encara que es tracti de productes importats.

No obstant això, en els casos de distribució al detall, ateses les característiques del culpable i la reduïda quantia del benefici econòmic, sempre que no es doni cap de les circumstàncies de l'article 276, el jutge pot imposar la pena de multa de tres a sis mesos o treballs en benefici de la comunitat de trenta-un a seixanta dies. En els mateixos casos, quan el benefici no excedeixi els 400 euros, es castiga el fet com a falta de l'article 623.5.

3) Ha de ser castigat amb la mateixa pena qui, amb fins agraris o comercials, sense consentiment del titular d'un títol d'obtenció vegetal i amb coneixement del seu registre, produeixi o reproduïxi, condicioni amb vista a la producció o reproducció, ofereixi en venda, vengui o comercialitzi d'una altra forma, exporti o importi, o posseeixi per a qualssevol dels fins esmentats, material vegetal de reproducció o multiplicació d'una varietat vegetal protegida de conformitat amb la legislació sobre protecció d'obtencions vegetals.

4) Ha de ser castigat amb la mateixa pena qui realitzi qualssevol dels actes descrits a l'apartat anterior utilitzant, sota la denominació d'una varietat vegetal protegida, material vegetal de reproducció o multiplicació que no pertanyi a la dita varietat."

2.2.1. Les marques

Per al qui ofereix en el mercat un producte i el vol *individualitzar*, el principal ha de ser la *marca* amb què serà reconegut, sol·licitat i valorat aquest producte. La marca associada a un bon producte genera confiança, i amb això clientela, i és la bandera d'identitat en el mercat.

La Llei 32/1988, de 10 novembre, de marques defineix en l'article 1 la marca com "tot signe o mitjà que distingeixi o serveixi per a distingir en el mercat productes o serveis d'una persona, de productes o serveis idèntics o similars d'una altra persona".

Es diferencien les classes de marques següents:

1) **Individuals o col·lectives.** Les col·lectives són les registrades per associacions de productors, fabricadors, comerciants o prestadors de serveis "per a diferenciar en el mercat els productes o serveis dels seus membres dels productes o serveis dels qui no formen part d'aquesta associació" (art. 58 de la Llei de marques).

2) **Marques de garantia.** Les descriu l'article 62 de la Llei de marques, segons el qual són "el signe o mitjà que certifica les característiques comunes, en particular la qualitat, els components i l'origen dels productes o serveis elaborats o distribuïts per persones degudament autoritzades i controlades pel titular de la marca".

3) **Marques internacionals.** Abasten els qui volen registrar i protegir una marca a escala internacional i no solament a Espanya. Les han d'inscriure en el registre internacional de marques (arts. 73 i 74 de la Llei de marques).

4) **Marques derivades.** S'hi refereix l'article 9.1 de la Llei de marques per a identificar "les que són sol·licitades pel titular d'una altra d'anteriorment registrada per a idèntics productes o serveis en les quals figuri el mateix distintiu principal, amb variacions no substancials d'aquest o variacions relatives als seus elements accessoris".

2.2.2. El nom comercial i el rètol

El **nom comercial** és el segon dels signes distintius regulats en la Llei de marques.

Article 87 de la Llei de marques

"S'entén per *nom comercial* tot signe susceptible de representació gràfica que identifica una empresa en el tràfic mercantil i que serveix per a distingir-la de les altres empreses que desenvolupen activitats idèntiques o similars."

La diferència fonamental que té respecte de la marca és que el nom comercial serveix per a distingir entre persones físiques i jurídiques –prescindint del que ofereixin en el mercat–, encara que per descomptat aquest nom també té un valor de mercat, i no solament d'identificació, fins al punt que moltes vegades marca i nom són la mateixa cosa, si bé en aquest cas cal el doble registre. El registre del nom comercial és potestatiu, però si no es fa (art. 78.1 de la Llei de marques), no s'accedeix al dret exclusiu per a usar-lo en el tràfic mercantil.

Pel que fa al **rètol**, s'ha d'advertir que no cal que estigui registrat, cosa que no vol dir que no tingui protecció jurídica, ja que l'ús d'un rètol aliè pot comportar una infracció de la Llei 3/1991, de 10 de gener, de competència deslleial.

2.3. La inscripció prèvia i la falta de consentiment

L'article 274 del Codi penal condiona la tutela penal dels signes distintius a la prèvia inscripció registral i a l'absència de consentiment del qui n'és titular. És evident que la tutela penal solament abasta les marques registrades, sense perjudici que una marca usada però no registrada, igual que una de les anomenades *marques notòries* (art. 8.2 de la Llei de marques) que sigui usurpada indegudament, pot donar lloc a una reclamació davant la jurisdicció civil.

En tots aquests delictes es repeteix una constant també: no hi ha consentiment ni exprés ni tàcit del titular del dret sobre el signe distintiu. Cal recordar que les marques registrades o en via de ser-ho poden ser transmeses (venudes, cedides, arrendades temporalment com a llicències temporals) a tota o a una part del territori espanyol, i poden ser exclusives o no exclusives.

2.4. Les conductes prohibides

El número 1 de l'article 274 castiga la reproducció, imitació, modificació o utilització de qualsevol altra manera d'un signe distintiu idèntic o confusible amb el registrat, per a distingir els mateixos o similars productes, serveis, ac-

tivitats o establiments. La doctrina ha criticat l'excessiu volum de conductes que poden cabre en una fórmula tan laxa, que ni tan sols es limita exigint alguna classe d'incidència significativa en el mercat o en el tràfic econòmic. Hi ha alguna conducta, com la de *modificació*, que resulta més incompreensible si es repara que ni tan sols figura en la Llei de marques com una prohibició lligada al dret d'exclusiva.

L'única manera de reduir l'excessiu radi d'acció passa per recordar les exigències del principi d'ofensivitat, i, en virtut d'això, exigir que es pugui comprovar que aquesta conducta ha tingut un impacte en el mercat en perjudici del titular de la marca, cosa que es tradueix en la comprovació que hi ha hagut algú que ha aconseguit confondre consumidors i beneficiar-se d'això. La jurisprudència també ho entén així.

També s'estableix la punibilitat de la importació no autoritzada de productes en què s'hagi falsejat o usurpat qualsevol dels signes distintius d'aquests productes, amb independència que en el lloc d'origen s'hagi permès aquesta conducta.

2.5. La protecció penal de les obtencions vegetals

La Llei orgànica 15/2003 va introduir en aquest article (hauria anat més bé dedicar al tema un precepte específic) la tutela penal de les **obtencions vegetals**. Amb això, se satisfia una reclamació legítima de les empreses agrícoles, que també incidia en els drets i interessos dels consumidors de productes agraris. No s'entenia com era que el legislador havia pensat a ampliar el ventall d'objectes mereixedors de protecció penal, com eren els semiconductors, i no havia pensat en les obtencions vegetals.

Com a obtencions vegetals s'entenen les creacions, incloses les invencions, en el camp de la botànica i, en particular les varietats vegetals, sobre les quals el titular disposa d'un dret d'exclusió que li'n reserva l'explotació econòmica i el facultat per a impedir-la a tercers no autoritzats. Es tracta de productes derivats, o si us estimeu més dir-ho d'una altra manera, productes que són fruit d'una determinada tecnologia agrícola orientada a la consecució de millors de tota classe (qualitat, durada, aspecte, forma, seguretat sanitària).

Tot això s'ha aconseguit en laboratoris específics, gràcies a esforços científics i econòmics. Amb això, lògicament, augmenta la competitivitat dels productes i de la renda dels agricultors, objectiu que persegueix, com indica l'exposició de motius, la Llei 3/2000, de 7 de gener, de règim jurídic de la protecció de les obtencions vegetals.

Consulta recomanada

Sobre el principi d'ofensivitat, vegeu la STS de 6 de maig de 1992 (RJ 1992, 4314), la STS de 22 de gener de 1988 (RJ 1988, 436), i també, entre altres, les STS de 3 de juny de 1987 (RJ 1987, 4487), de 30 d'octubre de 1987 (RJ 1987, 7636), de 13 d'octubre de 1988 (RJ 1988, 7909), de 9 de juny de 1989 (RJ 1989, 5072), de 8 de novembre de 1989 (RJ 1989, 8596), de 2 de febrer de 1990 (RJ 1990, 1047), de 5 de novembre de 1992 (RJ 1992, 8896) i de 22 de juliol de 1993 (RJ 1993, 6352).

La necessitat de tutelar aquest treball i també els resultats explica la decisió, tardana, del legislador.

Amb aquesta finalitat, l'apartat tercer de l'article 274 del Codi penal preveu que:

"Ha de ser castigat amb la mateixa pena qui, amb fins agraris o comercials, sense consentiment del titular d'un títol d'obtenció vegetal i amb coneixement del seu registre, produïxi o reproduïxi, condicioni amb vista a la producció o reproducció, ofereïxi en venda, vengui o comercialitzi d'una altra forma, exporti o importi, o posseeixi per a qualsevol dels fins esmentats, material vegetal de reproducció o multiplicació d'una varietat vegetal protegida de conformitat amb la legislació sobre protecció d'obtencions vegetals."

En l'apartat quart, s'estableix també que:

"Ha de ser castigat amb la mateixa pena qui realitzi qualsevol dels actes descrits a l'apartat anterior utilitzant, sota la denominació d'una varietat vegetal protegida, material vegetal de reproducció o multiplicació que no pertanyi a la dita varietat."

S'aprecia fàcilment que es tracta de **tipus absolutament vinculats a la legislació extrapenal**, com succeeix amb tots els tipus de delictes contra la propietat industrial. En aquest cas, les lleis decisives són les relatives a la **protecció d'obtencions vegetals**, com indiquen el mateix article 274.3 i, essencialment, la Llei 3/2000, de 7 de gener, de règim jurídic de protecció de les obtencions vegetals. Aquesta llei es destina al reconeixement i protecció del dret de l'obtentor d'una varietat vegetal nova, emparada per un títol d'obtenció vegetal (art. 1), entenent-se per *varietat* allò que preveu específicament aquesta llei (art. 2) i essent aplicable a tots els gèneres i espècies vegetals, inclosos els híbrids de gèneres o espècies (art. 4). L'obtentor és la persona que hagi creat o descobert i desenvolupat una varietat.

A aquesta vinculació normativa fonamental, hi cal afegir altres instruments normatius internacionals que s'han de tenir en compte, com el Conveni Internacional per a la Protecció d'Obtencions Vegetals, fet a París, el 2 de desembre de 1961, l'Acta Addicional, feta a Ginebra, el 10 de novembre de 1972 (instrument d'adhesió de 21 de març de 1980), i el Conveni de 19 de març de 1991. Pel que fa a la Unió Europea, cal tenir present el Reglament 2100/94, del Consell, de 27 de juliol de 1994, relatiu a la protecció comunitària de les obtencions vegetals. També s'ha de tenir en compte la Directiva 98/44/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 6 de juliol de 1998, relativa a la protecció jurídica de les invencions biotecnològiques, que abasta les invencions l'objecte de les quals són varietats vegetals patentables, que s'han de protegir com a propietat industrial.

2.6. La protecció penal de les denominacions d'origen i les indicacions geogràfiques

L'article 275 del Codi penal disposa la mateixa pena que es preveu per als supòsits anteriors, el dret d'ús exclusiu d'uns signes distintius especials:

- Les **denominacions d'origen**, que a més de ser una indicació de la procedència geogràfica expressa qualitats o característiques particulars d'un producte o servei vinculades precisament al lloc geogràfic de procedència.
- Les **indicacions geogràfiques** representatives d'una qualitat determinada, que s'utilitza per a advertir que un producte o servei procedeix d'un país, regió o localitat que té virtuts reconegudes en la producció de certs articles.

A diferència del que succeeix amb els altres delictes anteriors, les remissions normatives no són solament a normes de dret privat, sinó també a normes de dret públic, entre altres motius perquè en aquests casos (per exemple, falsejar la denominació d'origen) hi entren en joc també els interessos dels consumidors, en més o menys mesura que la dels qui ofereixen productes.

Pel que fa a la normativa extrapenal destaca, entre altres, l'Estatut del vi, de 1970, derogat parcialment per la Llei 24/2003, de 10 de juliol, de la vinya i del vi. La nova llei va substituir l'Estatut en tot allò que fa referència al vi i altres productes derivats del raïm. Continuen en vigor, no obstant això, les normes que s'hi contenen referents a altres productes agroalimentaris diferents dels esmentats. En relació amb els productes agroalimentaris no vinícoles, s'ha de tenir present el Reial decret 728/1988, de 8 de juliol, pel qual s'estableix la normativa a què s'han d'ajustar les denominacions d'origen genèriques i específiques de productes alimentaris no vínics –àmbit en què trobem la polèmica sobre l'abast de la protecció penal a les denominacions d'origen genèriques, que la doctrina majoritària ha anat negat (fixeu-vos que el tipus penal no recull aquesta distinció, i és refereix únicament a les denominacions d'origen, en línia amb la normativa comunitària). Finalment, en l'àmbit comunitari, el marc normatiu bàsic es troba en el Reglament (CEE) 1081/1992, de 14 de juliol, relatiu a la protecció de les denominacions d'origen i indicacions geogràfiques de procedència.

La conducta típica consisteix a utilitzar en el tràfic econòmic, sense que estigui autoritzada, una denominació d'origen o una indicació geogràfica, representativa d'una qualitat determinada, protegida legalment. Ara bé, cal que es generi **confusió en el consumidor potencial**. Per tant, es pot excloure la intervenció penal quan la indicació d'origen sigui inversemblant.

Per a afirmar el dol, cal que l'autor del fet sigui conscient que la denominació d'origen que inclou en el seu producte, malgrat que no sigui certa, o la procedència geogràfica, encara que sigui falsa també, són conceptes protegits legalment.

2.7. Les qualificacions de l'article 276

Amb la reforma de la Llei orgànica 15/2003, es van introduir tipus qualificats per a tots els delictes contra la propietat industrial. La pena es qualifica si el benefici obtingut té una transcendència econòmica especial o si, encara que no es pugui demostrar el benefici obtingut pels autors del delicte, es pot calcular el **dany patrimonial potencial**, prenent com a criteri el valor dels objectes produïts il·lícitament, o bé la importància especial dels perjudicis ocasionats.

Com ja hem comentat a propòsit de la venda a la manta, és difícil demostrar la relació entre objectes produïts il·lícitament i el perjudici patrimonial de què s'ha estat objecte, ja que la pèrdua de beneficis es pot deure a la presència en el mercat d'imitacions, però també pot obeir a altres causes, perquè la compra d'una imitació barata no és la prova que el qui ho fa hagi comprat també l'objecte autèntic i més car.

L'altra qualificació la dóna la pertinença a xarxes dedicades a atemptats massius contra la propietat industrial, i la pena s'agreuja si el culpable pertany a una organització o associació, fins i tot de caràcter transitori, que tingui com a finalitat portar a cap activitats infractores de drets de propietat industrial.

2.8. La protecció penal de les patents secretes

Al seu moment, ja hem dit que aquesta espècie delictiva descrita en l'article 277 estaria més ben situada entre els delictes **contra la seguretat o defensa nacional**, perquè l'afectació d'aquesta defensa s'inclou com a element determinant de l'apreciació del delicte, ja que consisteix en la divulgació intencionada de la invenció objecte d'una sol·licitud de patent secreta, contravenint el que disposa la legislació de patents, *sempre que aquesta patent sigui en perjudici de la defensa nacional*. És fàcil entendre que la divulgació d'una patent secreta d'interès per a la defensa nacional es pot tipificar també com a delicte de descobriment i revelació de secrets i informacions relatives a la defensa nacional dels articles 598 i següents del Codi penal.

Solament s'ha de castigar la conducta quan la divulgació de la invenció objecte d'una sol·licitud de patent secreta infringeix els deures de secret imposats legalment pels articles 119 i següents de la Llei de patents d'utilitat i models d'invenció. Cal partir del fet que les sol·licituds de patent es mantenen en secret durant dos mesos a partir del dia que són presentades, període que es pot prorrogar fins a cinc mesos quan la invenció és d'interès per a la defensa nacional. Això pot donar lloc a la tramitació secreta de la sol·licitud de patent i el deure secret per al sol·licitant o el titular respecte a persones no autoritzades. Fins i tot es pot arribar a concedir el dret de patent i que aquesta patent es mantingui en règim de secret. N'hi ha prou que es pugui considerar que la divulgació pot afectar els interessos de la defensa nacional. Per això mateix és

imaginable que l'autor del delicte pugui ser el titular o sol·licitant mateix de la patent, ja que els interessos que es protegeixen excedeixen l'àmbit que els és propi.

L'última observació obre la possibilitat de concurs ideal de delictes entre els articles 277 i 273 del Codi penal en cas que no sigui el titular o sol·licitant del registre el qui infringeixi el deure secret, sinó un tercer; aquest tercer podria atemptar contra el dret de propietat industrial del qui volia registrar i alhora *atemptar contra els interessos de la defensa nacional*.

Exercicis d'autoavaluació

1. L'objecte de l'acció en el delictes que recull l'article 270 són...
  - a) les obres musicals.
  - b) les versions musicals.
  - c) les obres literàries, artístiques i científiques.

2. L'objecte de protecció del tipus bàsic contra la propietat intel·lectual són les obres, però també...
  - a) la reproducció i el plagi d'aquestes obres.
  - b) la transformació, la interpretació o l'execució d'aquestes obres.
  - c) la reproducció d'aquestes obres en gran quantitat.

3. La conducta típica del delictes recollit en el primer paràgraf de l'article 270 del Codi penal es descriu com a...
  - a) importació i exportació.
  - b) emmagatzematge i fabricació.
  - c) reproducció, plagi, distribució i comunicació pública.

4. En el tipus bàsic del delictes contra la propietat intel·lectual, l'ànim de lucre integra...
  - a) una causa específica d'agreuament.
  - b) un element subjectiu del fet injust que ja està recollit en el tipus bàsic.
  - c) una causa d'atenuació en cas que s'hagi obtingut un benefici inferior a 400 euros.

5. Les causes específiques d'agreuament en els delictes contra la propietat intel·lectual són, entre altres...
  - a) l'ànim de lucre i la gravetat especial de dany causat.
  - b) la gravetat especial del dany causat i la situació econòmica en què es deixa l'autor.
  - c) l'especial transcendència econòmica del benefici obtingut i la gravetat especial del dany causat.

6. En els delictes contra la propietat industrial, el consentiment del titular dels drets integrants d'aquesta propietat exclou...
  - a) la tipicitat de la conducta.
  - b) l'antijuridicitat de la conducta.
  - c) la imputabilitat de l'autor del delictes.

7. L'article 273 del Codi penal tutela...
  - a) els drets sobre patents secretes.
  - b) les marques de productes i serveis i el nom comercial.
  - c) els drets sobre patents, models d'utilitat, topografies de productes semiconductors i models i dibuixos industrials o artístics.

8. L'element subjectiu de l'injust que ha d'integrar el tipus subjectiu del delictes previst en l'article 273 del Codi penal és...
  - a) la finalitat d'obtenir un benefici econòmic superior a 600 euros.
  - b) la finalitat industrial o comercial que guia l'autor.
  - c) la finalitat de perjudicar un tercer.

9. Els signes distintius de l'empresari que protegeix l'article 274 del Codi penal són...
  - a) les marques i els noms comercials.
  - b) les topografies de productes semiconductors.
  - c) les patents secretes.

10. El pressupost de tipicitat de l'il·lícit contingut en l'article 274 del Codi penal és...
  - a) la similitud de la marca imitada amb una altra d'utilitzada en el tràfic mercantil.

- b) la inscripció registral prèvia de la marca o el nom comercial.
- c) el consentiment del titular per a la imitació.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. c

2. b

3. c

4. b

5. c

6. a

7. c

8. b

9. a

10. b

Glossari

CEE *f* Comunitat Econòmica Europea.

CP *m* Codi penal.

dibuix artístic *m* Dibuix que reproduceix una obra d'art i que s'explota amb una finalitat industrial.

dibuix industrial *m* Qualsevol disposició o conjunt de línies o de colors, o bé de línies i colors, aplicable amb una finalitat comercial a l'ornamentació d'un producte mitjançant algun procediment manual, mecànic, químic o una combinació d'aquests procediments.

EVVA *f* Llei 25/1970, de 2 de desembre, per la qual s'aprova l'Estatut del vi, la vinya i els alcohols.

LM *f* Llei de marques.

LPI *f* Llei de propietat intel·lectual aprovada pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril.

LPMU *f* Llei de patents d'utilitat i models d'invenció.

LTPS *f* Llei 11/1998, de 3 de maig, de protecció jurídica de les topografies dels productes semiconductors.

marca *f* Signe o mitjà que distingeix en el mercat els productes o serveis d'una persona dels de les altres.

model d'utilitat *m* Invencions que consisteixen a proporcionar una configuració, una estructura o una constitució a un objecte, que comporta algun avantatge pràcticament inapreciable per a l'ús que se'n fa o per a la fabricació.

model industrial *m* Qualsevol objecte que pugui servir de tipus per a la fabricació d'un producte, i que es pugui definir per l'estructura, la configuració, l'ornamentació o la representació.

nom comercial *m* Signe o denominació que serveix per a identificar una persona física o jurídica en l'exercici de la seva activitat empresarial, i que la distingeix d'altres persones idèntiques o similars.

obra artística *f* Obra que es pot incloure en qualsevol de les disciplines artístiques que formen el catàleg d'obres d'art i que es pot objectivar.

obra literària *f* Obra que té un suport escrit i prou capacitat estètica perquè es pugui considerar art. També ha de ser original.

OMPI *f* Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual.

patent *f* Invenció susceptible d'aplicació industrial no continguda en l'estat de la tècnica i que, segons el parer d'un expert, no es pugui deduir fàcilment d'aquest estat.

plagi *m* Còpia o apropiació d'allò més substancial de les obres d'uns altres.

productes semiconductors *m pl* Dispositius de caràcter electrònic capaços de dur a terme tasques de transmissió, recepció, resistència, etc.

rètol d'establiment *m* Signe o denominació que serveix per a donar a conèixer un establiment al públic i per a distingir-lo d'altres establiments destinats a activitats idèntiques o similars.

SGAE *f* Societat General d'Autors i Editors.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Corcoy Bidasolo, M.; Mir Puig, S. (2011). *Comentarios al código penal*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (2011). *Derecho penal económico y de la empresa. Parte especial* (3a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (2011). *Derecho penal económico y de la empresa. Parte general* (3a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Muñoz Conde, F. (2010). *Derecho penal. Parte especial* (18a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Muñoz Conde, F. (2010). *Derecho penal. Parte general* (8a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Quintero Olivares, G.; Morales Prats, F.; Tamarit Sumalla, J. M.; García Albero, R. (2011). *Comentarios a la parte especial del Derecho penal* (6a. ed.). Cizur Menor (Navarra): Thomson-Aranzadi.

Tiedemann, K. (2010). *Manual de Derecho penal económico. Parte general y especial*. València: Tirant lo Blanch.

Vives Antón, T. S.; Orts Berenguer, E.; Carbonell Mateu, J. C.; González Cussac, J. L.; Martínez-Buján Pérez, C. (2010). *Derecho penal. Parte especial* (3a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Bibliografia complementària

Bacigalupo Zapater, E. (dir.) (1998). *Curso de Derecho Penal Económico*. Madrid: Marcial Pons.

Bajo Fernández, M. (coord.) **i altres** (1998). *Compendio de Derecho Penal: parte especial* (vol. II). Madrid: Editorial Centro de Estudios Ramón Areces.

Bajo Fernández, M.; Bacigalupo, S. (2001). *Derecho Penal Económico*. Madrid: Centro de Estudios Ramón Areces.

Cobo del Rosal, M.; Carmona Salgado, C.; González Rus, J. J. i altres (1999). *Curso de Derecho penal español. Parte especial I y II*. Madrid: Marcial Pons.

Berdugo Gómez de la Torre, I. (1983). "La reforma de los delitos contra la propiedad industrial". *Documentación jurídica* (vol. 2, núm. 37-40).

Busch, C. (1995). *La protección penal de los derechos de autor en España y Alemania. Análisis de derecho comparado. Perspectiva comunitaria de la lucha contra la piratería intelectual*. Barcelona: CEDECS.

Carmona Salgado, C. (1987). *La nueva ley de propiedad intelectual*. Madrid: Montecorvo.

Carrasco Andrino, M. L. (1998). *La protección penal del secreto de empresa*. Barcelona: CEDECS.

Conde-Pumpido Ferreiro, C. (coord.) **i altres** (2004). *Código penal comentado* [amb comentaris i concordances] (2 vol.). Barcelona: Bosch.

Conde-Pumpido Ferreiro, C. (dir.) (2001). *Código Penal. Doctrina y Jurisprudencia* (toms I, II i III). Madrid: Trivium.

Díaz y García Conlledo, M. (1990). "Los derechos de autor y conexos. Su protección penal: cuestiones generales y naturaleza patrimonial, personal o mixta del bien jurídico protegido". *Anuario de Derecho Penal y Ciencias Penales*.

Gimbernat Ordeig, E. (1995). "Los delitos contra la propiedad intelectual". *Cuadernos de Derecho Judicial* (núm. 15).

Gómez Benítez, J. M. (1980). "Notas para una discusión sobre los delitos contra el orden socio-económico y el patrimonio". *Anuario de Derecho Penal y Ciencias Penales*.

Gómez Benítez, J. M.; Quintero Olivares, G. (1988). *Protección penal de los derechos de autor y conexos*. Madrid: Civitas.

Gómez Benítez, J. M. (2002). *Derecho penal económico*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial ("Manuales de Formación Continuada", 14, 2001).

Guinarte Cabada, G. (1988). *La tutela penal de los derechos de propiedad industrial*. Madrid: Edersa.

Huerta Tocildo, S. (1981). "Los delitos patrimoniales en el proyecto de Código Penal de 1980". *Cuadernos de Política Criminal*.

Latorre, V. (1995). *Protección penal del derecho de autor*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (1998). *Derecho penal económico. Parte general*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (1999). *Derecho penal económico. Parte especial*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (2002). *Derecho penal económico*. València: Tirant lo Blanch.

Muñoz Conde, F. (1983). "La reforma de los delitos contra el patrimonio". *Documentación Jurídica*. Monogràfic.

Quintero Olivares, G. i altres (2011). *Comentarios al Código penal español* (6a. ed.). Cizur Menor (Navarra): Thomson-Aranzadi.

Rodríguez Mourullo, G. (dir.) **i altres** (1997). *Comentarios al código penal*. Madrid: Civitas.

Segura García, M. J. (1995). *Derecho penal y propiedad industrial*. Madrid: Civitas.

Suárez-Mira Rodríguez, C. (2004). *Manual de Derecho penal* (2a. ed.). Madrid: Civitas.

Terradillos Basoco, J. (1995). *Derecho penal de la empresa*. Madrid: Trotta.

Vives Antón, T. S. i altres (1996). *Comentarios al Código penal de 1995*. València: Tirant lo Blanch.

Zugaldía Espinar, J. M. (1988). *Delitos contra la propiedad y el patrimonio*. Madrid: Akal.